

**Metodické pokyny
na zaradovanie detí do špeciálnych výchovno-vzdelávacích programov
pre intelektovo nadaných žiakov**

č. CD-2005-19376/26377-1:091

schválené Ministerstvom školstva Slovenskej republiky dňa 25. augusta 2005
s platnosťou od 1. septembra 2005

Cieľom metodických pokynov je stanoviť postup pre identifikáciu intelektovo nadaných detí a žiakov ako žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a ich následné zaradovanie do individuálnych alebo skupinových výchovno-vzdelávacích programov zameraných na rozvíjanie nadania a osobnosti týchto žiakov v základných školách.

Čl. 1

Vymedzenie pojmov

(1) Dieťa (žiak) so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami

Pedagogická teória priznáva špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby ktorémukoľvek dieťaťu, ktoré v akomkoľvek období svojho vývinu nedokáže optimálne profitovať z bežného spôsobu výchovy a vzdelávania a jeho rozvoj je potrebné realizovať metódami špeciálnej výchovy a vzdelávania.

Zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl (školský zákon) v platnom znení vymedzuje v § 3 ods. 2 žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami ako žiakov s mentálnym, sluchovým, zrakovým alebo telesným postihnutím, žiakov zdravotne oslabených a chorých, žiakov s narušenou komunikačnou schopnosťou, žiakov s autizmom, žiakov s vývinovými poruchami učenia alebo správania, žiakov s ťažkým mentálnym postihnutím umiestnených v domovoch sociálnych služieb, žiakov s poruchami psychického alebo sociálneho vývinu a žiakov intelektovo nadaných.

(2) Intelektovo nadané dieťa (žiak)

Identifikácia intelektovo nadaných prebieha často už v predškolskom veku, kedy treba hovoriť o deťoch. Intelektovo nadané dieťa sa stáva intelektovo nadaným žiakom v období svojej školskej dochádzky.

Za intelektovo nadané dieťa (žiaka) sa považuje dieťa s akcelerovaným kognitívnym vývinom, ktoré pri dostatočnej motivácii a tvorivosti za adekvátnej stimulácie zo strany prostredia dosahuje v porovnaní so svojimi rovesníkmi výnimočné výkony v jednej alebo viacerých intelektových činnostiach. Nie vždy sa musí prejaviť nadpriemernými výkonmi v škole.

(3) Identifikácia intelektovo nadaných detí (žiakov)

Pod identifikáciou intelektovo nadaných detí (žiakov) sa rozumie odborný postup psychológa, pri ktorom v spolupráci s ďalšími odborníkmi posudzuje kvalitatívnu i kvantitatívnu stránku nadania detí (žiakov) a na základe zhodnotenia príslušných indikátorov stanoví, ktoré dieťa (žiaka) možno pokladať za intelektovo nadané v tom zmysle, že mu majú byť priznané špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby. Identifikácia nadaných detí prebieha pred ich vstupom do školy, identifikácia nadaných žiakov priebežne počas celej ich školskej dochádzky.

(4) Výchovno-vzdelávací program pre intelektovo nadaných žiakov

V zmysle § 3 ods. 2 zákona č. 29/1984 Zb. v platnom znení sa žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, teda aj intelektovo nadaným žiakom, poskytuje vzdelanie zodpovedajúce ich individuálnym schopnostiam špeciálnymi formami a metódami zodpovedajúcimi ich postihnutiu alebo intelektovému nadaniu.

Výchovno-vzdelávací program pre intelektovo nadaných žiakov je individuálny alebo skupinový program uplatňovaný pri vzdelávaní týchto žiakov v špeciálnych základných školách pre nadané deti podľa § 29 zákona, v špeciálnych triedach pre nadané deti podľa § 32a ods. 2 pís. a, alebo pri individuálnej integrácii v bežných triedach základných škôl podľa § 32a ods. 2 pís. b. zákona. V prípade individuálnej integrácie zahŕňa Výchovno-vzdelávací program č. CD-2005-19373/26374-1:091 schválený Ministerstvom školstva SR dňa 25. augusta 2005 s platnosťou od 1. septembra 2005 aj individuálny výchovno-vzdelávací plán.

Čl. 2.

Charakteristické prejavy intelektovo nadaných detí

(1) Indikátory nadpriemerného intelektového nadania

Medzi typické charakteristiky intelektovo nadaných detí patria:

- vývinový náskok pred rovesníkmi v jednej alebo vo viacerých kognitívnych oblastiach,
- skoré čítanie (dieťa sa naučí čítať ešte v predškolskom veku),
- objavenie sa kalkulačných spôsobilosti už v predškolskom veku (dieťa sa ešte pred zaškolením naučí spočítavať a odpočítavať v obore nad desať),
- dobrá pamäť, rýchlosť a ľahkosť učenia,
- vysoká intelektuálna zvedavosť,
- aktivita, motivácia, radosť z objavovania nového,
- široké spektrum záujmov,
- záujmy netypické pre daný vek, zaniietenosť pre niektorú oblasť, hlboké vedomosti dieťaťa v tejto oblasti (dinosaury, astronómia, zemepis, živočíchy a pod.),
- schopnosť sústrediť sa na predmet svojho záujmu,
- kladenie nezvyčajných, hraničných otázok (čo je za nekonečnom, čo je pred životom),
- široká slovná zásoba a dobrá argumentácia,
- potreba vymýšľať, nekonvenčnosť, kritickosť k autoritám,
- nadpriemerné výkony v psychologických testoch (inteligencie, tvorivosti, motivácie...).

Nie každé nadané dieťa sa musí prejavovať všetkými či aspoň väčšinou týchto charakteristík; skupina intelektovo nadaných je veľmi rôznorodá.

(2) Možné problémové prejavy nadaných detí

V niektorých prípadoch sa mimoriadne intelektové nadanie môže spájať aj s rôznymi problémami. Nadané deti môžu mať telesné i zmyslové postihnutie, vývinové poruchy učenia, reči alebo správania, ale aj psychiatrické a neurologické ochorenia či neurotické poruchy. Sprievodnými znakmi vysokého intelektového nadania niekedy bývajú tiež:

- nižšia potreba spánku, niekedy až jeho poruchy,
- hyperaktivita,
- nedostatočne rozvinutá grafomotorika,
- nízke sebavedomie,
- znížená sociálna adaptácia, emocionálne problémy, negativizmus,
- neochota podriaďiť sa vonkajšej autorite,
- neochota prijať prehru,
- perfekcionizmus, príliš vysoké požiadavky na seba alebo okolie,

- neobvykle doslovné chápanie významu slov prejavujúce sa „chytaním za slovíčka“.
- Žiaden z týchto prejavov nemožno pokladať za indikátor nadania, treba však s ich možným výskytom počítať.

Čl. 3

Identifikácia intelektovo nadaných detí (žiacov)

(1) Realizátori identifikačného procesu

Nadanie detí predškolského veku identifikuje psychológ pedagogicko-psychologickej poradne alebo školský psychológ. Využíva pritom výsledky psychologických vyšetrení, údaje z pozorovania dieťaťa a z jeho anamnézy a tiež, pokiaľ sú k dispozícii, údaje z pedagogickej a špeciálnopedagogickej diagnostiky dieťaťa. Pri identifikácii nadania žiakov základnej školy spolupracuje s pedagógmi školy a zohľadňuje aj výsledky realizovanej pedagogickej, resp. špeciálnopedagogickej diagnostiky.

(2) Priebeh identifikačného procesu

Psychológ získava prvotné údaje o deťoch, ktoré sa prejavujú ako intelektovo nadané, od rodičov a pedagógov materskej školy, v prípade žiakov základnej školy od ich pedagógov. V materskej i základnej škole môže vhodnými metódami realizovať depistáž. Takto nominované deti podrobí viacnásobnému psychologickému vyšetreniu. Pritom si všíma ich charakteristické prejavy pri práci i v komunikácii. Ďalšie údaje získa rozhovorom s rodičmi dieťaťa. Ak ide o žiaka, konzultuje svoje poznatky s učiteľom (učiteľmi), ktorí ho dovtedy vyučovali. Na základe kvalitatívneho zhodnotenia všetkých údajov (najmä kvantitatívnych údajov z psychologických vyšetrení) stanoví, či ide o intelektovo nadané dieťa (žiaka), ku ktorému treba pristupovať ako ku žiakovi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

(3) Indikátory v identifikačnom procese

Psychológ pri identifikácii intelektovo nadaných detí zohľadňuje:

- údaje o doterajšom psychickom vývine dieťaťa získané od rodičov, iných osôb, s ktorými dieťa vyrastalo, alebo ktoré ho poznajú,
- údaje o prejavoch dieťaťa v materskej škole získané od pedagógov materskej školy,
- údaje o prospechu a správaní sa v škole (ak ide o žiaka) získané od pedagógov školy, údaje zo špeciálnopedagogickej diagnostiky,
- údaje o pozornosti, vôľových vlastnostiach a motivácii získané pozorovaním dieťaťa v priebehu psychologického vyšetrenia, prípadne (u starších žiakov) aj vlastným cieľným vyšetrením,
- údaje o úrovni reprodukčných intelektových schopností získané dvoma nezávislými testami, umožňujúcimi jednak posúdiť globálnu úroveň inteligencie, jednak vzhľadom na jej štruktúru – najmenej na úrovni rozlíšenia verbálnych a neverbálnych schopností,
- údaje o úrovni tvorivosti, prípadne o jej štruktúre (u detí a žiakov 1. stupňa ZŠ možno použiť neverbálny test tvorivosti, u starších žiakov treba zhodnotiť aj verbálnu tvorivosť),
- údaje o sociálnom začlenení dieťaťa a jeho sociabilite.

(4) Kritériá identifikácie intelektovo nadaných detí (žiacov)

Za intelektovo nadané dieťa (žiaka), ktoré má z toho vyplývajúce špeciálne edukačné potreby, označí psychológ dieťa, ktoré spĺňa nasledovné kritériá:

- a. Celková úroveň jeho intelektových schopností (po zvážení výsledkov vo všetkých použitých testoch) spadá do pásma horných 2 % populačného ročníka (IQ nad 130), za

predpokladu, že úroveň tvorivosti sa pohybuje aspoň v pásme priemeru. Vo veku do 8 rokov sa väčšia váha pri posudzovaní intelektovej úrovne prikladá neverbálnym schopnostiam.

- b. Úroveň tvorivosti spadá do pásma horných 2 % populačného ročníka, za predpokladu, že reprodukčné intelektové schopnosti dosahujú aspoň úroveň horných 10 % populačného ročníka (IQ nad 120).
- c. Pri posudzovaní intelektového nadania dieťaťa predškolského veku sa súčasne vyžaduje, aby jeho mentálny vek podľa testu neverbálnej inteligencie bol v deň nástupu do prvého ročníka základnej školy najmenej 7 rokov a 10 mesiacov.
- d. V školskom veku je možné za intelektovo nadaného označiť aj žiaka, ktorý podáva výnimočné učebné výsledky, pričom úroveň jeho reprodukčných intelektových schopností spadá do pásma horných 10 % populačného ročníka a úroveň tvorivosti aspoň do pásma priemeru.
- e. Úroveň sociability dieťaťa (žiaka), ktoré bolo identifikované ako intelektovo nadané, nesmie byť výrazne podpriemerná. Čím je identifikované nadanie nižšie, tým viac je potrebné, aby sociabilita dieťaťa spadala aspoň do pásma priemerných hodnôt. Pri rozhodovaní o dieťati (žiakovi), ktorého výsledky vo výkonových testoch sú na hranici stanovených kritérií, pokladáme za nadanejšieho toho, kto má nadpriemernú úroveň sociability.
- f. Bod e. sa primerane vzťahuje aj na posudzovanie pozornosti, vytrvalosti, motivácie.

(5) Závěry identifikačného procesu

Získané poznatky psychológ zovšeobecni a odporučí alebo neodporučí zaradiť dieťa (žiaka) do špeciálneho výchovno-vzdelávacieho programu pre nadaných žiakov. Dieťa (žiaka), ktorého výsledky vyšetrení sú hraničné alebo príliš nesúrodé, môže odporučať na podmienené zaradenie do programu s tým, že ho treba ešte pozorovať. Vo všeobecnosti sa odporuča zaradiť menej nadané deti do programu integrovanej výchovy a vzdelávania, pre deti s výnimočne vysokou úrovňou intelektového nadania je vhodnejší program v špeciálnej triede alebo škole. V konkrétnych prípadoch záleží od možností v regióne a želaní rodičov.

(6) Opakovaná identifikácia a priebežné sledovanie

Vzhľadom na fakt, že nadanie nie je nemenné, ale vyvíja sa, identifikovať žiaka ako intelektovo nadaného možno kedykoľvek v priebehu jeho školskej dochádzky. Pedagogicko-psychologická poradňa alebo školský psychológ preto organizuje opakovanú identifikáciu detí predškolského veku ale aj žiakov všetkých ročníkov základnej školy na základe údajov, ktoré získa od rodičov alebo učiteľov.

Psychológ tiež sleduje psychický vývin žiakov, ktorí boli označení ako intelektovo nadaní a zúčastňujú sa výchovno-vzdelávacieho programu pre intelektovo nadaných žiakov, napomáha ich osobnostný a sociálny vývin, poskytuje im a tiež ich zákonným zástupcom a pedagógom poradenstvo a konzultácie, navrhuje výchovné a vzdelávacie prístupy a zúčastňuje sa na ich plnení v zmysle § 3 a § 7 vyhlášky MŠ SR č. 43/1996 o podrobnostiach o výchovnom poradenstve a o poradenských zariadeniach. Žiakov, ktorí boli do programu zaradení podmienené, vyšetrí opakovane pol roka po zaradení do programu a navrhne ďalší postup.

Ak sa nadanie žiaka nevyvíja v súlade s očakávaním a pre jeho rozvoj sa ukáže vhodnejší bežný výchovno-vzdelávací postup, môže psychológ po zohľadnení výsledkov psychologickkej, pedagogickkej a špeciálnopedagogickkej diagnostiky navrhnúť vyradenie žiaka z programu pre intelektovo nadaných žiakov. Tento návrh musí konzultovať s jeho zákonnými zástupcami.

(7) Odborná a metodická pomoc pri identifikácii

Odbornú a metodickú pomoc pri identifikácii intelektovo nadaných detí (žiakov) poskytuje pedagogicko-psychologickým poradňam a školským psychologom Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie. Tam možno konzultovať adekvátnosť používaných psychologických testov, vyžiadať si vhodné metodiky vrátane depistážnych a požiadať o pomoc pri interpretácii testových zistení.

Čl. 4

Zaradenie do výchovno-vzdelávacieho programu pre nadaných žiakov

(1) Návrh na zaradenie žiaka do programu

Návrh na zaradenie dieťaťa (žiaka) do výchovno-vzdelávacieho programu pre intelektovo nadaných žiakov podáva jeho zákonný zástupca, pedagogicko-psychologická poradňa alebo škola. Návrh musí byť doložený písomným vyjadrením psychológa, ktorý realizoval identifikáciu v súlade s článkom 3 týchto metodických pokynov, a súhlasom zákonného zástupcu. Zákonný zástupca súčasne berie na vedomie, že v prípade, ak sa nadanie jeho dieťaťa nebude vyvíjať v súlade s očakávaním a pre jeho rozvoj sa ukáže vhodnejší bežný výchovno-vzdelávací postup, môže byť z programu vyradené.

(2) Rozhodnutie o zaradení žiaka do programu

Rozhodnutie o zaradení dieťaťa (žiaka) do programu pre intelektovo nadaných žiakov vydáva v prípade zaradenia do špeciálnej školy pre nadané deti riaditeľ tejto školy, ktorý v zmysle § 5 ods. 3 pís. a) zákona č. 596/2003 Z.z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov rozhoduje o prijatí žiaka do školy.

V prípade zaradenia dieťaťa (žiaka) do programu pre intelektovo nadaných žiakov, ktorý sa realizuje integrovanou formou v bežnej škole, vydáva toto rozhodnutie riaditeľ školy podľa § 32b ods. 2 zákona č. 29/1984 Zb. v platnom znení. Musí sa oboznámiť s diagnózou a prognózou žiaka, prerokovať návrh na zaradenie s pedagógmi, ktorí budú žiaka vzdelávať, a v pedagogickej rade školy a zabezpečiť pre takéto vzdelávanie nevyhnutné materiálno-technické a odbornopersonálne podmienky.

Súčasným znením školského zákona (§ 32b ods. 2) vyžaduje pri integrácii žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (v špeciálnej triede i individuálnou formou) písomné vyjadrenie zariadenia špeciálnopedagogického poradenstva. Riaditeľ školy, ktorá chce integrovane vzdelávať intelektovo nadaných žiakov, preto požiada najbližšie zariadenie špeciálnopedagogického poradenstva o kladné vyjadrenie k integrácii žiakov, ktorí boli identifikovaní ako intelektovo nadaní v súlade s čl. 3 týchto metodických pokynov, a oslovené zariadenie takéto vyjadrenie pre každé identifikované dieťa (žiaka) vydá.*

(3) Dokumentácia individuálne integrovaného intelektovo nadaného žiaka

Ak je intelektovo nadaný žiak vzdelávaný formou individuálnej integrácie podľa § 32a ods. 2 pís. b) zákona č. 29/1984 Zb. v platnom znení, musí mať dokumentáciu, ktorá sa vedie každému žiakovi základnej školy, doplnenú o:

- Záznam o evidencii individuálne integrovaného žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (v prílohe),
- Individuálny výchovno-vzdelávací program/plán intelektovo nadaného žiaka vypracovaný podľa vzoru schváleného Ministerstvom školstva dňa 25. augusta 2005 pod č. CD-2005-19373/26374-1:091.

(4) Vyradenie žiaka z programu pre intelektovo nadaných žiakov

Ak žiak zaradený do výchovno-vzdelávacieho programu pre intelektovo nadaných žiakov nedosahuje v procese výchovy a vzdelávania očakávané výsledky, ak mu nároky programu spôsobujú problémy, ak sa postupy používané v tomto programe ukážu v jeho prípade neúčinné, alebo ak sa jeho nadanie nerozvíja v súlade s očakávaním, môže psychológ zodpovedný za identifikáciu nadaných žiakov na základe výsledkov psychologického a špeciálnopedagogického vyšetrenia navrhnúť vyradenie žiaka z programu, jeho zaradenie do inej formy špeciálnopedagogickej starostlivosti alebo preradenie do systému bežného vzdelávania. Rozhodnutie o tom vydáva riaditeľ školy po prerokovaní so zákonnými zástupcami žiaka. V prípade, ak o vyradenie žiaka z programu požiadajú rodičia, riaditeľ o vyradení rozhodne bez ohľadu na výsledky odborných vyšetrení.

* Postup je formálny, ale treba ho dodržiavať, kým nebude zákon zmenený.

Škola:

Dátum:

Číslo:

ZÁZNAM
o evidencii individuálne integrovaného
žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami
v základnej škole

Meno a priezvisko dieťaťa:

Dátum a miesto narodenia:

Adresa bydliska:

Návrh na zaradenie dieťaťa podal:

Záver psychologického vyšetrenia (dátum a podpis vyšetrujúceho):

Záver špeciálnopedagogického vyšetrenia* (dátum a podpis vyšetrujúceho):

Záver z iných odborných vyšetrení** :

Návrhy a odporúčania:

Vyjadrenie zákonných zástupcov dieťaťa (dátum a podpisy):

Vyjadrenie riaditeľa školy (dátum a podpis):

* Posúdenie vedomostí a zručností vzhľadom na školský ročník, odporúčanie oblastí rozširujúcich aktivít.

** Pre zaradenie do programu pre intelektovo nadaných žiakov nie je nevyhnutné.